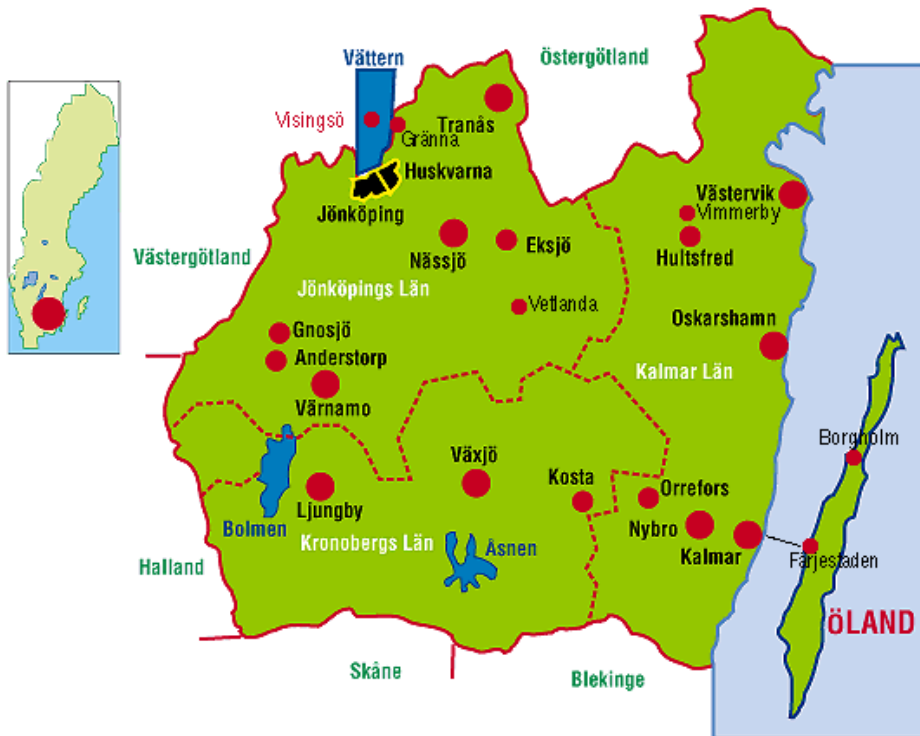




# Småland – ett levande och stridbart landskap

*Några inblickar i Madesjö sockens historia  
Södra Møre härad och Småland*

Här ligger Småland:



## De ursprungliga små landskapen

Kinda, Tveta, Vista,  
Vedbo, Tjust, Sevede,  
Aspeland, Handbörd,  
Möre, Finnveden,  
Värend och Njudung

Varje små land hade  
eget ting och egen lag



# Smålands blandade historia

Ett av Sveriges sjörikaste landskap med stenig moränmark i det inre Myr och sjömalm på 500-talet

Granen gör sitt intåg under medeltiden och Kalmar är Sveriges största stad

Sverige styrdes från Visingsö på 1200-talet

Enligt sägen har smålänningar seghet, påhittighet och företagsamhet

## Södra Möre Härad



**Södra Möre** var ett [härad](#) i [Småland](#) och [Kalmar län](#) i *smålandet Möre*. Häradet utgör numera delar av [Kalmar kommun](#), [Nybro kommun](#), [Torsås kommun](#) och [Emmaboda kommun](#). Häradets areal var 1 758,75 kvadratkilometer varav 1 721,58 land. <sup>[1]</sup> Tingsplats var till 1966 [Vassmolösa](#) och från 1935 till 1966 även Nybro. Från augusti 1966 Kalmar. Stora delar av häradet ingick i [Södermöre](#) grevskap som 1645 gavs till [rikskanslern Axel Oxenstierna](#). Efter Axel Oxenstiernas död gick grevskapet i arv till dennes barn och barnbarn för att slutligen dras in genom 1680 års [reduktion](#).

Södra Möre Härad omfattar 16 socknar i sydöstra Småland. De ligger i Torsås, Emmaboda, Kalmar och Nybro kommun (samt Nybro Köping 1879, ombildad till stad 1932) Församlingarna tillhörde från 1604 till 1915 Kalmar stift och därefter till Växjö stift.

### Getahult

Jag härstammar på min mors sida från Getahult, en gård i Madesjö socken. När jag senast besökte Getahult såg jag naturligtvis en stor get vid infartsvägen. Vi ser att Södra Möre är stenigt men ändå färgrikt.



**Getapulien** är ett gammalt smek- eller öknamn på de kargaste delarna av landskapet Småland. Namnet kommer av att de steniga tegarna i området lär ha sin motsvarighet i det italienska Apulien samt den historiskt täta förekomsten av getter, ett husdjur som kunde leva på den magra mark som stora delar av Smålands skogsbygd utgör.

## Här ser vi häradets folkdräkt

Närheten till Hansestaden Kalmar har gjort att köpetyger har ansetts finare än hemvävt och kontinentens mode har avspeglat sig i allmogens kläder. Min dotter Charlotte har folkdräkten.



Till vänster ser vi den brudgumsväst som Sven Carlsson bar vid sitt giftermål år 1812 med min mormors mormor, änkan Catharina Svensdotter född 1790 i Getahult. Hon hade gift sig 15 år gammal, fått första barnet som 16-åring och blivit änka med 3 barn vid 21 års ålder. Fick med nye maken ytterligare 10 barn.

## Madesjö bebyggs under medeltiden

Madesjö började allmänt bebyggas under medeltiden. Den första bebyggelsen representerades av –torpnamn. Under senmedeltiden tillkom bebyggelse med namn på –hult och -boda. Så småningom dök det också upp bebyggelse med namn på framför allt –måla, -ryd och -skruv. Uppodlingen fortsatte in på 1500-1600-talen.

Handlingar från 1539 upptar 123 hemman. Man uppskattar innevånarantalet till knappt 900 personer. 1560 började en period av hemsökelse och nödår men redan 1590 ökar torpbebyggelsen och en återhämtning skedde fram till omkring 1620. Men sedan kom slutet av 1620-talet och hela 1630-talet med nödår och pestår.

**I fogderäkenskaperna 1569** räknas upp gårdarna i Södra Möre Härad. Madesjö är där unikt, där fanns:

- 0 *skattebönder* (innehade sina gårdar med full äganderätt)
- 126 *kronobönder* (betraktades som arrendatorer av Kronan tillhörig jord, betalade arrende eller avrad)
- 4 *kronotorpare*
- 1 *frälsebonde* (en bonde som brukade ett frälsehemman dvs arrenderade en gård ägd av någon inom adeln)

Inga *skattebönder* (innehade sina gårdar med full äganderätt men betalade årlig skatt till Kronan) eller *sämjebönder* (Stubbejord och sämjejord likartade, där Kronan äger jorden och bönderna äga husen och bönderna betalar skatt ”sämja”) fanns i Madesjö socknen.

Skattebönderna hade lägre skatt än kronobönderna. Det berodde sannolikt på att kronoböndernas gårdar hade avskilts från allmänningarna efter det att Kronan på 1200- och 1300-talen börjat göra anspråk på att all obrukad jord tillhörde Kronan. Ingen gård i Madesjö har uppodlats så tidigt att den kunnat bli en skattegård.

**Mantalsskrivningen år 1644** var den första mantalsskrivningen i Madesjö socken. Då upptecknades

- 149 bönder, 189 hustrur eller änkor som ägde gård
- 9 hemavarande söner, 7 dito döttrar
- 14 drängar och 10 pigor

Tillsammans 373 personer som var skyldiga att betala skatt. Minderåriga barn räknades inte. Man uppskattar att ca 1.300 personer bodde i Madesjö. Till detta ska läggas personer som står utanför bondesamhället som soldater, kringstrykande m.fl. kanske 200 personer.

## Madesjös utveckling av hemman och mantal

Madesjö hemman och mantal									
År	≥1	¾-1	½-¾	3/8-1/2	¼-3/8	1/8-1/4	1/16-1/8	1/64-1/6	1/252-1/64
1750	40	16	70	7	12	7	-	-	-
1810	2	2	4	3	112	346	80	4	-
1840	2	1	11	8	130	277	70	18	-
1865	3	5	18	7	113	256	90	47	1
1900	4	3	17	12	109	242	97	69	5

Frapperande är den stora tillväxten av småhemman på bara 60 år från 1750 till 1810. Så små gårdar kunde bara nått och jämt föda sina brukare under normalår. Vid missväxt blev det katastrof t.ex. missväxterna på 1840-talet och 1868-1869.

Torparna var egentligen nybyggare på Kronans mark. När uppodlingen nått tillräcklig storlek räknades de som hemman. Från 1680 organiserades Södra Möres båtsmansunderhåll så att en gård fick sina räntor till Kronan efterskänkt mot ett den upplät ett torp till underhåll åt en båtsman. Fullt utbyggt fanns det 132 båtmanstorp i Madesjö.

Lagstiftningen för torpen ändrades 1742 så att anläggning av torp inte skulle medföra högre skatt för hemmansägaren. Under det följande århundradet sköt torp upp som svampar ur jorden.

Strax före och efter år 1800 skedde det så kallade *storskiftet*. Genom en förordning år 1827 infördes så kallat *laga skifte* i Sverige. Den var en viktig jordbruksreform. En annan betydelsefull förändring var utdikning av vattensjuka marker som påbörjades under 1800-talet och fortsatte in på 1900-talet.

## Emigrationen

Vid mitten av 1800-talet var Madesjö överbefolkat. Jordbruket var enda näringsgrenen av betydelse. Men blev skörden dålig blev det direkt hungersnöd. Ingen industri fanns utom Flerohopps järnbruk som snart hade spelat ut sin roll. Emigrationen blev räddningen för stora folkgrupper som levde på eller under svältgränsen.

I början flyttade många till Danmark och Tyskland. Exporten av tjänstefolk till Tyskland var stark på 1860-talet. I lokaltidningen kunde man läsa protester ”har hört trovärdiga personer med förtrytelse omtala det en amerikansk slavmarknad på liknande sätt, varpå svenskt tjänstefolk, uppställt i långa rader på Lübecks gator, uthyras till mestbudande”.

En del flyttade ofta till Amerika på grund av konventikelplakatet som förbjöd enskilda andaktstunder.

Men den stora emigrationen till USA startade vid nödåret 1868. Emigrationsagenter påverkade befolkningen och 1869 beslöt Madesjö kommunalstämman ”att eftersom många i förspeglning om en ljus och sorgfri framtid sålde sin egendom till underpris och togo pengarna med sig med löfte att senare komma tillbaka och hämta familjen, så skulle socknens fjärdingsmän hämma ett sådant förhållande och tillrättavisa detta oförstånd samt stå till

hustruns och de värnlösa barnens hjälp”.



Under åren 1860 – 1914 utvandrade 2194 personer, de allra flesta 1942 till USA.

Min mormors mor Emma Svensdotter föddes 1837 i Getahult och fick 10 barn under åren 1862 – 1882. Av dessa utvandrade fyra till USA de flesta i tjugoårsåldern. Bilden visar Emma i kretsen av sina barn och barnbarn år 1902.

### **Råd för utvandrare till Amerika**

N:o 1. Den som har god utkomst i Sverige, bör stanna der, heldre än söka det obekanta, skulle deremot förmärkas, det ej inkomsterna motsvara utgifterna, res då till Amerika medan medel finnas dertill då möjligen något öfverskott kan beredas vid framkomsten, för att der börja en ny verksamhet, och har Amerika bland sina svårigheter, fördelar att erbjuda, som intet annat land kan göra det stridigt.

N:o 2. Hvar och en som fruktar kroppsarbete bör ej utvandra.

N:o 3. Hys inga öfverdrifna förhoppningar, och du skall lyckas.

N:o 4. Var nykter, redbar och flitig, och du skall lyckas här bättre än annorstädes, ty dessa egenskaper äro de som aktas och betalas i Amerika, ty der nedsätter lättjan och arbetet adlar.

N:o 5. Börja resan under ett fast beslut, att med tålmod, kraft och ihärdighet bereda dig ett hem och du skall lyckas.

N:o 8. Jordbrukare, handverkare och arbetskarlar samt tjänstflickor kunna alltid beräkna en säker och god utkomst.

N:o 9. Haf medförda kistor och säckar väl och tydligt märkta, nedlägg ej penningar uti dem.

N:o 12. Tag väl vara på lösa tillhörigheter och lemna dem aldrig utan tillsyn ty någon medpassagerare torde då undansticka dem, särdeles då de Irländska kommit ombord.

Martin Olsson  
Kontor Sillgatan 44, Göteborg.

## Sjukdomar

Ur den medicinhistoriska databasen, årsberättelsen 1858 från Provinsialläkaren i Calmar distrikt kan vi få en uppfattning av hälsoläget under 1800-talet.

”Af årsvexten gaf vårsäd och foder högst ringa afkastning på många ställen gränsande till missvext, höstsäd medelmåttig och potatis temligen god skörd. I afseende på beskaffenheten af det skördade har den i allmänhet varit god. I skogstrakterna af distriktet blef likval äringen på åtskilliga ställen ganska ymnig. Priset på landtmannaprodukter har i allmänhet varit lågt.

En svår och kännbar olägenhet af årets torka (nederbörden var ungefär hälften af hvad den brukar vara) har den deraf uppkomna vattenbristen varit, då såväl brunnar som mindre vattendrag på många ställen aldeles uttorkade. Den deraf uppkomna bristen på godt dricksvatten har sannolikt mycket bidragit till de under sednare delen af året härjande epidemierna; man hade ofta så långt efter dricksvatten att åt 5 à 6 personer, som voro ute på sommararbete, en hade fullt göra att bära vatten.

**Rödsot:** Sedan denna sjukdom under hösten 1857 upphört på de flesta ställen, som den under det året hemsökt, fortfor den likväl att förekomma sporadiskt under första hälften af 1858 i Oskars och Förlösa socknar, der på förre stället dogo 6 under första halfåret och 9 sedan, på sednare stället 2 i början af året och 6 under Oktober till Decemb.

I mediet af Juli månad började den egentliga epidemien och den 17:de inträffade det första dödsfallet i Madesjö och Arby socknar. Då förra årets epidemi hufvudsakligen hemsökte kusten isynnerhet vid utloppet af åarne vid Ljungby och Låfven samt Åby socken, och från dessa trakter spred sig inåt landet, der den uppträdde mera sporadiskt, så är i år förhållandet aldeles motsatt, att den svårast härjat i skogsbyggden och med några få enstaka sjukdomsfall besökt kustlandet. Följande tabell utvisar de dödas antal och ålder:

	under 10 år		mellan 10-20 år		mellan 20-40 år		öfver 40 år		Summa	
	m.	qu	m.	qu.	m.	q	m.	q	m.	qu
Madesjö socken	70	59	23	15	18	13	21	39	132	126
Arby socken	16	12	3	4	4	4	6	8	29	28
Mortorp d:o	15	10	3	2	5	3	2	5	25	20
Bäckebo d:o	14	11	6	2	2	4	2	5	24	22
Christvalla d:o	4	10	6		2		3	5	15	15
Ljungby d:o	1	2						1	1	3
Åby d:o	4			2					4	2
Halltorp d:o			1	2	1				2	2
Vissefjerda d:o	2	1			3			2	5	3
Oscar d:o	4	5	1	1	2	1		1	7	8
Förlösa d:o	4					1	2	1	6	2
Ålem d:o	2								2	
	136	110	43	28	37	26	36	67	252	231
	246		71		63		103		483	

För jembförelses skull anføres af Pastors-embetet i Madesjö, att vid den sista svåra epidemien der år 1806 det första dödsfallet inträffat samma dag som i år och i samma trakt och att af 4470 inneånare då dött 180 eller 4%; 1858 var detta förhållande 3,27%.”

## Hjälp och tiggeri

Under medeltiden fanns det tiggarmunkar. Det var en *gudi behaglig gärning* både att tigga och att ge allmosor. Tiggeri var i Sverige länge en laglig metod för fattigunderstöd. Men på 1500-talet lagstiftade flera nordiska länder för att minska tiggeriet. Det begränsades först genom att man tillät det endast inom vissa områden och för personer med tiggarpass. Kyrkoherden skall tillse att de husarma och tiggarna i hans socken inte lämnas oförsörjda och att något mot 1642 års förordning stridande tiggeri ej tillåtes. Han bör ej utfärda tiggarpass andra socknar till last. Vid en visitation i Madesjö på 1650-talet påbjöds att de ”allmosefattiga” skulle bliva stilla i sina församlingar och uppehållas med hjälp och allmosa som gavs av socknens folk. Främmande tiggare d.v.s. de som inte hörde hemma i Södra Möre skulle berövas sina pass.



Stiftet önskade en regelbunden hjälp från församlingarna och införde 1673 den s.k. allhelgonahjälpen. Församlingarna skulle bidra med 1 kappe säd eller 4 öre silvermynt från varje matlag. Härav skulle 1/3 gå till hospitalet i Kalmar, 1/3 till socknens fattiga och 1/3 till studenter. Madesjö sänkte dock sitt bidrag till 1 öre silvermynt per matlag och fick förmaningar från biskopen ända fram till 1757 för detta.

Men allhelgonahjälpen räckte ju inte så långt. 1698 års förordning om tiggeri och fattiga påbjöd att allmosor till de fattiga skulle givas vid

- första lysningen till äktenskap
- vid tacksägelse för barnsängskvinnors och sjukas tillfrisknande
- vid pålysningar till begravningar

Alla kollekter som insamlades vid likpredikningar skulle gå till de husfattigas underhåll. Vid bouppteckningar skulle 4 öre per 100 dalers bouppteckningssumma = 1/8 % och vid testamenten 1/2 % tillfalla de fattiga. Dessutom infördes böter för vissa förseelser. Sabbatsbrytare och edebukar skulle böta till kyrkan och de fattiga. Som resultat växte nu fattigkassan i Madesjö så att den på 1750-talet kunde låna ut 500 daler till kyrkobygget.

Tiggarrhopen växte dock under åren. Ända sen församlingarna blev skyldiga att försörja sina fattiga hade det varit ett problem, vilka som var berättigade till hjälp. Socknarna fick rätt att på allmän sockenstämma besluta om en person fick flytta in i socknen och få hemortsrätt där. Socknarna införde då restriktioner som begränsade inflyttningen. Utsocknes hindrades att flytta in – de kunde ju i framtiden bli i behov av fattighjälpen. Och de fattiga kunde inte söka arbete i en annan församling.

Vid missväxt blev det stora problem, Hösten 1845 blev skörden dålig, särskilt rågskörden som slog helt fel. Nu räckte för många bönder hela rågskörden ej ens till utsäde. Kornet gav något bättre skörd men skadades av vätan under skörden. Man såg fram mot höstens skörd 1846 men den blev dålig. I en inlaga till biskopen framhöll prästen i Madesjö den 30 april att antalet personer som måste vandra omkring och tigga var 689 personer – över 10 % av hela befolkningen i Madesjö. Antalet hjälpbehövande var i början av 1847 inte mindre än 1 197 personer, alltså var femte person.



## Industri

Under 1700-talet var det ingen utveckling av industrin i Madesjö. Det var brist på kommunikationer. Först i slutet av 1800-talet blomnade industrin upp. Det var först när järnvägarna började anläggas vid mitten av 1800-talet som handel och industri tog fart. Den första järnbruket som anlades fick namnet Flerohopp.

Flerohopps historia börjar med att tre män grundade ett järnbruk vid en å och damm på gårdarna Rås och Kvarnegårdens ägor. De tre männen hette:

Georg Wilhelm **F**leetwood  
Gustaf Fredrik **R**othlieb  
Caspar Didrik **H**oppenstedt senior.

Av den första stavelsen i deras efternamn bildades Fle-Ro-Hopp, Flerohopp. Det blev startskottet för samhället och dess intressanta historia, först som järnbruk, för att via träverksamheter så småningom bli till ett glasbruk.

Ett annat småländskt bruk känt i Sverige är Kosta. Det är Sveriges näst äldsta glasbruk och har varit i drift sedan 1742. Det startades av Landshövdingarna

Anders **K**oskull  
Georg Bogislaus **S**taël von Holstein

Lokalhumorn säger att ”Kosta vad det Kosta vill – men Orrefors ska de va!”

### Rosenberg om Madesjö

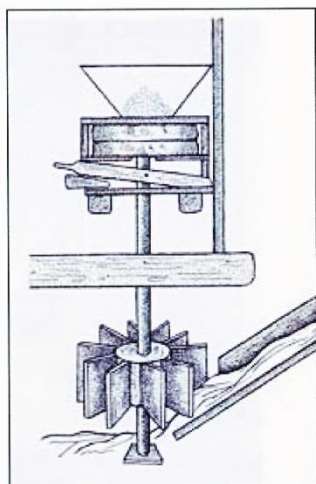
Rosenberg beskriver Madesjö så här i sitt Geografiskt-Statistiskt Handlexicon öfver Sverige, utgiven 1882-1883:

”Madesjö. Socken i S. Möre härad, Kalmar län, kring Kalmar-Emmaboda jernväg, från hvilken vid Nybro köping, strax öster. om kyrkoby, en bibana tillstötter från Säfsjöström. 3,400 qv.-mil, hvaraf land 3,301 eller 76,393 tunnland, 96 ? mtl, 9,479 inv., 3,242,400 kr. fastighetsvärde. Denna mycket vidsträckt skogsbygd, som utefter hela västra sidan begränsas af Kronobergs län, har oftast mager, stenbunden jord; i södra delen finnas många sjöar, medan sanktrakter förekomma på de flesta håll. Jemte Nybro köping märkas Flerohopps jernbruk, Qvarnslätts bryggeri, Gislatorps glasbruk, Eskilsryds träfabrik, vidare qvarnar, sågar o. dyl. verksamhet. Nybro, som är socknens medelpunkt, har jernvägs-, post- och telegrafstation samt gästgifvaregård, liksom Örsjö på Kalmarbanan, vid hvilken äfven finnas hållplatserna Börseryd och Björstorp, medan på Säfsjöströms jernväg märkes hållplatsen Brånahult vid liknämnda gästgifvaregården. Marknad hålles vid Nybro, som har bankkontor, flera fabriker o.s.v. Socknen, hvilken vunnit stark tillväxt i folkmängd och rörelse genom jernvägarne, utgör ett konsist. pastorat af 1 kl. i Kalmar stift.”

## Vattenkvarnar

Mala säd med enkla mortlar har man gjort sen urmindes tid. Så småningom utvecklades enkla handdrivna kvarnar med en övre cirkelrund sten som vreds mot en undre fast sten. Så småningom blev de vattendrivna – den enkla skvaltkvarnen och den mera komplicerade hjulkvarnen med ett vertikalt stående hjul. Man beräknar att en vattendriven hjulkvarn kunde uträtta samma arbete som 40 människor med handkvarn. De var viktiga för bondebefolkningen i Småland.

Skvaltkvarnar var böndernas kvarnar för husbehov. De omnämns i landskapslagarna från



Till vänster en skvaltkvarn. Till höger en handkvarn som står i Rasmus kvarn.



1200-talet. De hade i Madesjö samma funktion som väderkvarnarna hade på Öland. De var enkla att konstruera och kunde användas vid små vattendrag. De kunde ligga flera skvaltkvarnar i rad utmed en ström. När vattnet var tillräckligt kunde bönderna öppna vattenfåran till kvarnarna och mala i samtliga kvarnar samtidigt, till exempel vid vårfloden. Hjulskvarnarna var mera komplicerade att bygga och ägdes vanligen av kyrkan, klostren, adelsmän eller staten. I Madesjö hade man föga adel.

I en förordning från 1580 förbjöds alla skattskyldiga att mala i annan kvarn än kronans. Om man kunde nå tullkvarnar med god bekvämlighet fick inga husbehovskvarnar finnas. Och man införde böter för olovlig malning.

Innan vi fick indelta soldater rekryterades de genom att socknarna indelades i rotar där från varje rote uttogs en man till knekt (mantal = antalet man). För att finansiera kriget mot Polen infördes år 1625 en kvarntull. Det var en avgift för all mald säd. De som malde hemma på handkvarnar skulle ange hur mycket som malts av varje sädeslag. Det inbjöd till fusk och handkvarnar förbjöds 1627. Men bönderna fick behålla handkvarnarna om de i stället betalade en avgift för varje hushållsmedlem över 12 år. Från och med 1628 finns det längder, kvarntullsmantalslängder, över dem som skulle betala denna mantalsavgift. Den s.k. mantalspenningen levde kvar ända till 1863.



Skvaltkvarnen vid Kristvalla g:a prästgård.

Se särskild utredning av vattenkvarnar i Madesjö

## Kyrkligheten

Madesjöborna deltog som andra i det medeltida kyrkolivet. De biktade sig för sin präst minst en gång per år, underkastade sig kyrkostraffen och blev delaktiga av kyrkans sakrament. Man var nöjd med ordningen och kände inte till något "lutteri". Biskop Hans Brask var katolicismens främsta försvarare i

Sverige på 1500-talet. Han besökte Madesjö jul och nyår 1525-1526 och kunde gå i god för Madesjöbornas rättrogenhet.

Men så infördes reformationen i Madesjö. Hur det gick till under 1530-1560 är "vita fläckar" i Madesjöns historia. Men det dröjde innan den katolska tron hade ersatts av en evangelisk tro.

Om 1840- 1850-talen sades det att "Om söndagarna foro eller gingo så många som möjligt till Madesjö kyrka. Kyrkorna i sydöstra Sverige voro, och är väl än, liksom de i sydvästra,

söndagligen överfulla. ... Men en så allmän och stark psalmsång har jag aldrig hört utom möjligen i Bohusläns kyrkor”. Madesjö var då särskilt känt för sina nattvardsgångar – en söndag kommunicerade 700 nattvardsgäster.

Madesjöprästen Engström anförde på 1880-talet att en s.k. nattvardsförening i separatistisk anda hade bildats i Nybro. Han avsåg den 1872 stiftade Nybro Missionsförsamling. Ämbetsberättelsen från kyrkoherde Medelius inför prostvisitationen 1899 rapporterade ”att det i Nybro köping fanns en pluton af den bullersamma och braskande frälsningsarmén, vilken också gjorde anspråk på att samla själar för Herren”.



Till vänster ser vi Nybro Missionsförsamlings sångkör på 1890-talet, knappast bullersam och braskande!

### **Nu 130 år senare pågår stora förändringar i frikyrkorörelsen**

Frikyrkorörelsen gick starkt framåt i Småland under 1800-talet. Den har fått minskat medlemsantal under senare tid men har fortsatt stark ställning i delar av Småland.

Svenska Frälsningsarmén uppgick i Svenska missionskyrkan år 2005 men behåller sin struktur som en icke-territoriellt distrikt i kyrkan. Missionskyrkan, Baptistsamfundet och Metodistkyrkan har nyligen grundat ett nytt samfund Equmeniakyrkan. Från 1 oktober 2012 har det nya samfundet övertagit såväl centralt anställd personal som all övrig verksamhet.

---

## **Släktforskningskällor**

- Landsarkivet i Vadstena
- Person och Lokalhistoriskt Forskarcentrum i Oskarshamn – PLF (Databas med ca 5 miljoner poster, 4 CD-skivor Norra, Mellersta och Södra Kalmar län, Öland)
- Svenska Emigrantinstitutet
- Rötter
- Arkiv Digital

**Landsarkivet i Vadstena** inrättades 1899 och är därmed det äldsta av Sveriges landsarkiv. Dess distrikt består av Jönköpings, Kalmar, Kronobergs och Östergötlands län. Arkivet är rymt i Vadstena slott, vars ursprungliga vallar har återuppbyggts för att användas som arkivmagasin. Det är en del av Riksarkivet.

### **Person och Lokalhistoriskt Forskarcentrum i Oskarshamn – PLF**

Föreningen startade 1983. Och har ca. 1600 medlemmar. De har arbetat med födda, döda och vigda i Kalmar län från mitten av 1600-talet fram till början av 1930-talet. De har en Databas med ca 5 miljoner poster och har gett ut 4 CD-skivor som täcker Norra, Mellersta och Södra Kalmar län samt Öland.

**Svenska emigrantinstitutet** finns i Växjö i Utvandrarnas Hus. Institutet grundades 1965 och vill sprida kunskap om massutvandringen 1850-1930 som ger bättre förståelse av dagens invandring. De har tillgång till följande databaser:

1. Utdrag ur de svenska kyrkoböckerna, EMIBAS f.n. ca. 1,3 miljoner namn
2. Passagerarlistor från de flesta svenska och skandinaviska hamnar, ca. 1,3 miljoner namn
3. –
4. Amerikanska folkräkningar t.o.m. 1930
5. Phonedisk, USA:s telefonkatalog 1996, aktuell telefonkatalog
6. Databas över dödsnotiser i svensk-amerikanska tidningar
7. Databasen Liljegrenska arkivet biografiskt index ur delar av bibliotekets samlingar
8. SAKA Svensk-amerikanska kyrkoarkiv. Databas över medlemmar i de svensk-amerikanska kyrkorna

Kopior av passagerarlistor och utdrag ur svenska och svensk-amerikanska kyrkoböcker medföljer projektet. En databassökning kostar 400 kronor, väntetid f.n. ca. 10 månader.

**ArkivDigitals** bildarkiv består år 2013 av över 160 000 volymer eller omkring 43 miljoner digitala färgbilder på kyrkoböcker, bouppteckningar, mantalslängder, domböcker, militära rullor, släktnamnsregister, katekismilängderna (folkbokföring, katekisationslängd eller skriftebok), äktenskapsmål, fängelsehandlingar, sjömanshus och mycket annat. De fyller på med över en halv miljon nya bilder varje månad.

Arkiv Digital		Jönköping	Kalmar	Kronoberg
Kyrko- böcker	Kyrkoböcker äldsta tid	Foto klart	Foto klart	Foto klart
	Kyrkoböcker 1895-1942	Foto klart	Foto klart	Foto klart
	Sockenstämmoprotokoll			
	Flyttattester			
	Släktnamnsregister			
Bou	Bouppteckningar äldsta tid – 1900	Foto klart	Foto klart	Foto klart
	Bouppteckningsregister	Foto klart	Foto klart	Foto klart
	Adelns bouppteckningar	till 1916	till 1916	till 1916
Övrigt	Mantalslängder (landsarkivets ex)	Foto klart	Foto klart	En del finns
	Mantalslängd 1941	Foto klart	Foto klart	Foto klart
	Domböcker (original)			
	Domböcker (reoverade)	till 1727	till 1713	till 1712
	Militära GMR (indelna regemente)	Foto klart	Foto klart	Foto klart
	Militära regemente (värvade regemente)	En del finns	En del finns	En del finns
	Sjömanshus		En del finns	
	Fängelse och häkten			
	Domkapitel (äktenskapsmål)			
	Övrigt (se produktkatalog)	Foto klart	Foto klart	Foto klart
Läge 2013-08-01 med reservation för eventuella fel och saknade volymer				
GRÖN Fotograferingen är klar från äldsta tid till ...				
GUL En del handlingar finns. Fotografering pågår ...				
VIT Material som ännu inte är påbörjat ...				

# Litteratur

## Madesjö sockens historia

Madesjö sockens historia, under redaktion av Helge Westmar, Johansson & Svenson  
Boktryckeri AB  
Del I Nybro 1961, Del II Nybro 1962

## Mina Minnen

Tidningsartiklar och minnesanteckningar från Nybro, Sture Ljungdahl, AB Sture Ljungdahl  
Nybro 1972

## Kvarnar i Madesjö och Kristvalla församlingar

Nybrobon Filip Karlsson har under 1996-1998 cyklat runt i Madesjö och Kristvalla socknar och inventerat gamla kvarnar. I Madesjö hittade han 185 och i Kristvalla 49 anläggningar. De har en gång använts som till exempel kvarn, sliperi, benstamp, såg, spånhyvel eller kraftverk. Av dessa har endast 5 fortfarande någon funktion vid denna inventering.

## C.M. Rosenberg Geografiskt-Statistiskt Handlexicon öfver Sverige

(utgiven 1882-1883 i två band på 2300 sidor, säljs på CD av Rötter)

## Flerohopps järnbruk

Flerohoppsjärnbruks tid 1725 – 1879 [www.flerocatt.se/FlerohoppsHistoria/jarnbruk.htm](http://www.flerocatt.se/FlerohoppsHistoria/jarnbruk.htm)

## Röttle kvarnar och stampar

En 700-årig industrihistoria av Klemens Karlsson, Röttle natur och kultur, Gränna, 2008

## Bilaga

### Sture Ljungdahls bröllopsbesvär, ur Mina Minnen

#### Bröllopsbesvär

Nybros bokhandlare Anders Gustaf Ljungdahl hade en son som hette Sture Ljungdahl (1872-1966) och hade övertagit pappans verksamhet. Han skulle gifta sig den 4 september 1898 med handelsbiträdet Ida Isacson (1871-1958). Det hade lyst trenne söndagar i rad, bröllopskort hade sänts ut och vigseln var utsatt till söndagen den 4 september. Vice pastorn i Madesjö A.G. Dahl hade lovat att förrätta vigselakten.

Sture Ljungdahl berättar i *Mina Minnen* om vad som sedan hände.

”En vecka före den utsatta bröllopsdagen infann sig pastor Dahl i verkstaden och begärde ett enskilt samtal med den blivande brudgummen. Ärendet var att han oförmodat och oväntat av sin förman prosten J.O. Medelius blivit förbjuden att förrätta vigseln, då denna var utsatt att hållas i missionshuset. *Den här saken får vi allt försöka ta med ro*, blev mitt svar. *I morgon, då pastorsexpeditionen öppnas, cyklar jag dit och talar med prosten.*

Då jag infann mig på pastorsexpeditionen var både prosten och pastorsadjunkten närvarande. Mitt ärende utföll snöpligt. Prosten förklarade att han förbjudit sin adjunkt att förrätta vigseln, såvida denna skulle ske i missionshuset. På min invändning att hemmet var för trångt, bröllopskortet var redan utsända och att vi inte ville hyra vare sig hotell eller annan lokal, när vi med tacksamhet antagit missionsförsamlingens upplåtande av denna lokal, detta så mycket mera som vi båda var medlemmar i denna församling, yttrade prosten: Under sådana förhållanden skall vigseln ske i Madesjö kyrka och med mindre får ni inte pastor Dahl till vigselförrättare.

Jag erinrade mig om att prosten själv så ofta förrättat vigslar på hotell och i godtemplarsalar samt i hem, där både sprit, lekar, upptåg och dans förekommit. I detta fall skulle bröllopet äga rum under värdiga former, sång, bön och tal. Prosten gav emellertid inte efter. Jag förklarade då, att jag fick väl se mig om efter någon annan än pastor Dahl, då det väl fanns fler präster att tillgå.”

➤ Ringde upp kyrkoherde Hultqvist i Dörby – Var förhindrad, skulle övervara en installation, Rekommenderade komminister Redin.

➤ Besökte Komminister Redin – Prosten har förbjudit mig förrätta vigsel i missionshuset, vill inte sätta sig upp mot sin förman.

➤ Ringde igen kyrkoherde Hultqvist – Du har rätt att få vigseln utförd i vilken lokal du vill. Ålägg prosten, men i vittnens närvaro, att själv förrätta vigseln.

➤ Besökte prosten Medelius tillsammans med P.A. Jonsson och Johan Kähr – Samma svar att ingen av Madesjö präster förrättar vigseln i missionshuset. Prostinnan medlar: Vi ska klä hela kyrkan med löv och blommor, efter vigseln kan ni ju fira i missionshuset.

Sture svarade att på prostinnans vädjan svarar jag ja. Men på ett villkor. Bärande skäl skall givas varför ett bröllop under allvarliga och kristna former, bön och sång ej skall få förrättas i ett missionshus. Jag har varit med på flera bröllop på godtemplarsalen, på Nybro hotell och i skilda hem. I sistnämnda fall har både sprit, uppsluppenhet och dans förekommit. Får jag ett hållbart skäl, så lovar jag att böja mig.

I vittnens närvaro ålägger jag prosten att själv, personligen, komma och förrätta vigseln den kommande söndagen i Nybro missionshus.

Prosten svarade Det gör jag inte, här har ni Edra lysningssedlar.

➤ Ringde Hultqvist igen – Besök biskop Sjöbring i Ljungbyholm.

➤ Besökte biskop Sjöbring – Vill inte ålägga Medelius något. Sture föreslog biskopens adjunkt pastor Adler. Denne vill inte eftersom han söker en samma tjänst som Dahl. Snälla herr Ljungdahl låt mig slippa. Sture uttalade sin protest mot den behandling han från prästerskapets sida blivit utsatt för.

➤ Ringde Hultqvist igen – Hultqvist hade träffat en överenskommelse. Infinn dig i domkyrkan i morgon. Där var Kalmar stifts domkapitelsammanträde. De kände till mitt fall. Alla var upptagna den dagen men vi har Nyblén, han har så pass mycket examen att han kan läsa morgonbönen i läroverket. Tvärs över torget ser Ni skylten Anna Jonssons Konditori. En trappa upp över skylten bor Nyblén, den kan ni få.

På söndagen på utsatt tid firades bröllopet, och sannerligen kunde ej vigselförrättaren värdigare och bättre ha skött sitt kall, även om hans ämbete och titel varit Svea rikets ärkebiskop.”